

Vincas URBUTIS

Vilniaus universitetas

LIE. (Ž.) *skrōdelis* „GREITPOLKĖ“

Tarp daugelio retų tarminių žodžių, kurie pirmą kartą iškeliami viešumon ką tik baigtime leisti dvidešimties tomų *Lietuvių kalbos žodyne*, yra ir *skrōdelis* „toks šokis, greitpolkė“ (LKŽ XII 1092). Jis nurodytas tik iš vienos pajūrio žemaičių šnektos, Kalnālio, tad, be abejo, iš tikrųjų tariamas su žemaičių *-uo-*, o forma *skrōdelis* nereali, redakcijos įsivesta tik iš reikalo žodžiui suteikti bendrinei kalbai tinkamą fonetinį pavidalą. Kokios nors sąsajos su kitais lietuvių kalbos žodžiais nematyti. Tačiau visai panašų (bent jau forma) žodį turi latviai. Tai siuvėjo pavadinimas *skruōderis* / *skruōdelis* (*skruōdelis*²) (dabartine standartine rašyba *skroderis* / *skrodelis*). Variantas su disimiliacija ($r-r > r-l$) plačiai pažįstamas vakarinėje Latvijos pusėje, įskaitant ir pietvakarių kampo kuršiškąsias šnektas, esančias pajūrio žemaičių kaimynystėje (ME III 900, EH II 513). La. *skruōderis* (su var.) – bemaž vienintelis siuvėjo pavadinimas tiek tarmėse, tiek ir senuosiuose raštuose (iš senųjų leksikografų jį yra pateikęs ne vienas, pradedant jau pačiu pirmuoju, Manceliu, žr. *Z e m z a r e* LV 462), tik dabartinėje kalboje pirmenybė jau teikiama J. Alunano naujadarui *drēbnieks* (nors pradžioje įvestam reikšme „prekiautojas drobe, audeklais“, žr. *K a r u l i s* I 229). Senasis pavadinimas – germanizmas, kildinamas iš v. v. ž. *schroder* „siuvėjas“ (ME III 900, *S e h w e r s* SU 107). Dabar patys vokiečiai to žodžio kaip ir nebeturi: ankstesniuose raštuose dar vartoti jo variantai (n. v. a. *schrotter*, *schroter*, *schraeter*, *schroder*, *schrader* ir pan.) plačiau bepasitaiko pavardėse (tokios kilmės yra ir Šrēderio, dabartinio Federacinės Vokietijos ministro pirmininko, pavardė – v. *Schröder*). Tad ir žemaičių žodžio, pasirodžiusio veikiausiai ne per seniausiai, nėra kaip laikyti tiesioginiu germanizmu. Lieka manyti, kad tai (pagal artimiausią, tarpinį šaltinį) leticizmas, atsiradęs iš germanizmo la. (trm.) *skruōdelis*. Žemaičių žodžio šokio reikšmė irgi skolininė. Nors latvių kalbos žodynai tokios antrinės reikšmės neišskiria, ją buvus leidžia manyti Ėrgemės šnektos žodyne duota *skruōdelis* vartojimo baigiamoji iliustracija (KR III 371). Baigiant galima priminti dar du dalykus: 1) iš to paties germaniško žodžio kito varianto (v. trm. *scrūtere*) yra pr. *scrutele* „siuvėjas“ (*E n d z e l ī n s* DI IV 2 309, *M a ž i u l i s* IV 125); 2) ir iš įprastinio v. *Schneider* (ar ankstesnių jo formų) žinoma siuvėjo pavadinimų, nors plačiau ir neįsitvirtinusių: *Szneiderus* (Lex 76a), *Szneideris*, *iô* (C II 472; dėl vėlesnių M. Lietuvos šaltinių žr. LKŽ XV 133 s. v. *šneideris*); la. trm. (kuršininkų) *šnīdiars* (KP 76), *šnīdars* (PKW 261), kitur likęs vien paskolinto vokiečių žodžio vedinys *šneiderene* „(moteriškų drabužių) siuvėja“ (ĀK [II] 406).